



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 lutego 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku
z 24 września 2021 r., I ACa 837/20,
w sprawie z powództwa Z. S. i M. S.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną;

2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz Z. S. i M. S. po 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego wyroku Bankowi spółce akcyjnej w W. do dnia zapłaty.

C.V.S

Beata Janiszewska
[SOP]

Jacek Grela

Marcin Łochowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 24 września 2021 r. Sąd Apelacyjny w Białymstoku na skutek apelacji powodów zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 6 listopada 2020 r. w ten sposób, że zasądził od Banku S.A. w W. na rzecz Z. S. i M. S. 168 466,14 zł i 28 208,76 CHF z bliżej określonymi odsetkami i rozstrzygnął o kosztach procesu za obie instancje.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, istotnych dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej:

Powodowie 20 maja 2008 r. zawarli z poprzednikiem prawnym pozwanego Bank S.A. w G. umowę kredytu mieszkaniowego [...]. Zgodnie z § 1 części szczególnej umowy, kredyt miał być denominowany, tj. udzielony w złotych polskich w kwocie stanowiącej równowartość 140 008,35 franków szwajcarskich (CHF). Kredytu udzielono na okres od 20 maja 2008 r. do 10 maja 2029 r. i obejmował on 251 równych rat kapitałowo-odsetkowych. Oprocentowanie kredytu określono jako sumę stopy bazowej LIBOR 3M powiększonej o marżę banku (2,35 p.p.).

Wypłata udzielonego kredytu miała nastąpić jednorazowo na rachunek bankowy w walucie polskiej (§ 4 ust. 2 i 3 części szczególnej umowy oraz § 11 części ogólnej umowy) nie później niż w ciągu 5 dni od daty spełnienia warunków określonych w umowie (§ 4 ust. 1 części szczególnej). Zgodnie z § 1 ust. 1 części ogólnej umowy, kredyt miał być udzielony w złotych. W § 1 ust. 2 ustalono, że w przypadku kredytów denominowanych w walucie obcej, kwota kredytu w złotych zostanie określona poprzez przeliczenie na złote kwoty wyrażonej w walucie, w której kredyt jest denominowany, według kursu kupna tej waluty, zgodnie z Tabelą kursów, obowiązującą w banku w dniu uruchomienia środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Zmiana kursu waluty wpływać miała na wypłacane w złotych kwoty transz kredytu oraz na spłacane w złotych przez kredytobiorców kwoty rat kapitałowo-odsetkowych, a ryzyko związane ze zmianą kursu waluty ponosili kredytobiorcy (§ 1 ust. 3). Spłata kredytu miała natomiast następować w złotych

polskich w równowartości kwot wyrażonych w walucie obcej. Do przeliczeń wysokości rat spłacanego kredytu zastosowanie miał kurs sprzedaży danej waluty według Tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych (§ 13).

Dnia 12 czerwca 2012 r. między stronami zostało zawarte porozumienie, umożliwiające spłatę rat kredytu bezpośrednio w walucie CHF. Powodowie spłacili kredyt przed terminem uiszczając pozostałą do spłaty kwotę 265 860,31 zł. Łącznie w trakcie wykonywania umowy spłacili na rzecz banku 445 166,14 zł oraz 28 208,76 CHF. Pismem z 10 grudnia 2019 r. powodowie wezwali pozwanego do zwrotu 310 804,00 zł nienależnego świadczenia wskazując, że łącząca strony umowa jest nieważna.

Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego stanowiące podstawę zaskarżonego orzeczenia, z tym tylko zastrzeżeniem, iż w części ustaleń (podobnie jak i w rozważaniach tego Sądu) stroną opisaną w pozwie umowy był poprzednik prawny pozwanego Bank S.A. w G., nie zaś sam pozwany. Następstwo prawne pozwanego nie było jednak przez niego kwestionowane.

Sąd Apelacyjny przyjął, że poprzednik prawny pozwanego przy zawieraniu umowy kredytowej z powodami, posłużył się wzorcem umownym zawierającym postanowienia niedozwolone, które kształtowały prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały ich interesy. Takie niedozwolone postanowienia umowne, w myśl art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą konsumenta, a zatem nie wywołują one skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu. Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu, iż możliwość powołania się na niedozwolony charakter postanowień umowy i w konsekwencji jej nieważność istnieje jedynie do momentu jej wykonania. Niedozwolone postanowienia umowne według art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążąc konsumenta, nie wywołują skutków prawnych od samego początku (*ex tunc*) i z mocy samego prawa (*ipso iure*), a zatem bez potrzeby powołania się przez konsumenta na ich abuzywność. Sąd drugiej instancji uznał, że powodom przysługuje niezależne roszczenie o zwrot świadczeń uiszczonych na

rzecz pozwanego (poprzednika prawnego pozwanego) w wykonaniu nieważnej umowy kredytu.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając ten wyrok w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i zmianę przez oddalenie powództwa.

Skarżący zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa procesowego materialnego, tj.: art. 327¹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 69 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”); art. 358¹ § 2 k.c.; art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385² k.c.; art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 111 ust. 1 pkt 4 pr.bank. oraz z art. 4 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) i ust. 2 lit. c) załącznika do dyrektywy 93/13; art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. w zw. z 385¹ k.c., art. 58 § 1 k.c.; art. 411 pkt 4 k.c.; art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. w świetle art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 58 § 1 i art. 453 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 pr.bank. oraz w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 w zw. z art. 58 § 1 k.c. oraz art. 69 ust. 1 ust. 2 i 3 pr.bank.; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr.bank. oraz art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 6 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 w zw. z art. 5 k.c. oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 i 32 Konstytucji oraz art. 2 i 3 Traktatu o Unii Europejskiej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Chybiony jest zarzut naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 327¹ § 1 pkt 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. W aktualnym stanie prawnym konstrukcja uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji jest w odrębny i wyczerpujący sposób uregulowana w art. 387 § 2¹ k.p.c. Sąd drugiej instancji nie może więc naruszyć art. 327¹ k.p.c., dotyczącego jedynie wyroku sądu pierwszej instancji, ponieważ przepis ten nie ma zastosowania w postępowaniu apelacyjnym. Natomiast w skardze kasacyjnej nie został sformułowany zarzut naruszenia art. 387 § 2¹ k.p.c.

2. Strony zawarły umowę kredytu denominowanego kursem waluty obcej. Według Sądu Apelacyjnego postanowienia dotyczące przeliczenia kwoty kredytu

i spłat na CHF są abuzywne, a bez nich umowa nie może funkcjonować, co prowadzi do wniosku o jej nieważności. Skarżący podważa to stanowisko, formułując zarzuty, które już wielokrotnie były przedmiotem oceny w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

3. Zarzut naruszenia art. 69 ust. 1 i 2 pr.bank. jest wadliwie skonstruowany. Skarżący kwestionuje bowiem przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że łącząca strony umowa stanowiła umowę kredytu udzielonego w złotych, denominowanego do waluty obcej (CHF), a nie umowę kredytu walutowego. W skardze kwestionowana jest więc wykładnia umowy dokonana przez Sąd drugiej instancji, co jednak nie jest możliwe bez podniesienia zarzutu naruszenia art. 65 k.c. Prawidłowe zastosowanie dyrektyw, do których odwołuje się ten przepis, jest bowiem kluczowe dla oceny trafności dokonanej przez Sąd Apelacyjny wykładni umowy.

4. Chybiony jest zarzut skargi kwestionujący przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że klauzule przeliczeniowe w umowie kredytu denominowanego określają główne świadczenia stron. Wykładnia art. 385¹ § 1 k.c. w kontekście pojęcia „głównych świadczeń stron” w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości. Klauzule przeliczeniowe zastrzeżone w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej wyroku określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. m.in. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

Na takim stanowisku stoi też Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. np. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44).

5. Nieuzasadniony jest zarzut naruszenia art. 358¹ § 2 k.c. Posługiwanie się przez Sąd Apelacyjny w odniesieniu do klauzuli przeliczeniowej (denominacyjnej) sformułowanej w umowie stron pojęciem waloryzacji należy postrzegać jedynie

w kategoriach pewnej nieścisłości terminologicznej, a nie jako odwołanie się do instytucji uregulowanej w art. 358¹ § 2 k.c.

6. Sąd Apelacyjny trafnie ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na arbitralne (dowolne) ustalanie kursu walutowego stanowiącego podstawę do określenia wysokości udostępnionej powodowi kwoty kredytu i wysokości poszczególnych rat. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyroki: z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52, i tam powołane orzecznictwo; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

7. Chybione są zarzuty wskazujące, że konsument nie może powołać się na abuzywność postanowień umowy po jej wykonaniu. Skoro niedozwolone postanowienia nie wiążą konsumenta *ab initio* i *ex lege* (art. 385¹ § 1 k.c.), to świadczenie spełnione na ich podstawie jest nienależne (art. 410 k.c.) i takim pozostaje również po wykonaniu umowy w całości przez obie strony.

8. Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 411 pkt 4 k.c. Zgodnie z tym przepisem nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli świadczenie zostało spełnione, zanim wierzytelność stała się wymagalna. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że art. 411 pkt 4 k.c. nie może mieć zastosowania do świadczeń spełnionych przez kredytobiorcę (konsumenta) i bank w wykonaniu nieważnej umowy kredytu (zob. wyroki: z 23 maja 1980 r., IV PR 200/80, i z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 93/20, a także postanowienie z 6 lipca 2021 r., III CZP 41/20).

Jeżeli kredytobiorca spełnia świadczenie w wykonaniu umowy, która okazuje się nieważna lub niewiążąca (nieskuteczna), a świadczenie w konsekwencji nienależne, to nie jest możliwe następcze stwierdzenie, że świadczenie kredytobiorcy było spełniane na poczet przyszłego, niewymagalnego w chwili zapłaty roszczenia banku o zwrot kwoty udzielonego kredytu. Taka zmiana kwalifikacji spełnianego świadczenia abstrahowałaby całkowicie od woli stron, naruszając art.

451 k.c. Kredytobiorca nie spełnia bowiem w takim przypadku świadczenia na poczet jeszcze niewymagalnego roszczenia banku o zwrot nienależnego świadczenia, ale działa w przekonaniu, że umowa kredytu jest ważna i wiążąca strony. Podstawą spełnienia świadczenia przez kredytobiorcę jest więc zobowiązanie nieistniejące (z tytułu umowy kredytu), a nie odrębne zobowiązanie – istniejące, ale niewymagalne (zwrot nienależnego świadczenia). Brak wymagalności nie jest w żadnym wypadku równoznaczny z nieistnieniem podstawy świadczenia, uzasadniającej dochodzenie roszczenia o zwrot świadczenia nienależnego (zob. też wyroki SN z 3 marca 2022 r., II CSKP 502/22, i z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52).

9. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (wyrok z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), pkt 61-62). Niedozwolone postanowienie umowne jest więc od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób nadać mu skuteczność z mocą wsteczną (uchwała składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

Wskazanie na niedozwolony charakter klauzuli umownej jest uprawnieniem konsumenta, w którego interesy zachowanie takiej klauzuli godzi. Jednakże w określonych okolicznościach konsument może uznać, że jeżeli wyeliminowanie klauzuli niedozwolonej prowadziło do unieważnienia umowy, to woli on jej utrzymanie i jednocześnie utrzymanie w mocy całej umowy. Wzywając stronę umowy – konsumenta do zajęcia stanowiska, sąd powinien poinformować go, mając już ustalone okoliczności faktyczne sprawy i dokonaną jej ocenę prawną, o konsekwencjach prawnych wynikających z unieważnienia w całości zawartej

umowy kredytowej oraz podobnie, o skutkach uznania za nieważną klauzuli niedozwolonej, z utrzymaniem w mocy pozostałej treści tej umowy, a konsument winien oświadczyć, które rozwiązanie wybiera jako dla niego korzystniejsze (zob. m.in. wyrok TSUE z 21 lutego 2013 r., C-472/11, Banif Plus Bank Zrt przeciwko Csaba Csipai i Viktória Csipai, pkt 31, 35; uchwała składu siedmiu sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2, oraz wyrok SN: z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018 nr 7-8, poz. 79).

Chybiony jest jednak pogląd skarżącego, że konsument musi wyrazić świadomą zgodę na tzw. unieważnienie umowy, czyli na stwierdzenie niezwiązania umową tożsame w skutkach z jej nieważnością, która to zgoda jest z kolei uzależniona od pouczenia go przez sąd o konsekwencjach upadku umowy. Niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta *ex lege* i *ex tunc* (art. 385¹ § 1 k.c.). Konsument może udzielić następczej i świadomej zgody na to postanowienie, a więc mocą swojego oświadczenia sprawić, że oświadczenie to będzie wywoływało skutki. Zatem działanie konsumenta jest konieczne dla utrzymania w mocy abuzywnego postanowienia, a nie dla pozbawienia go skuteczności. Eliminacja niedozwolonych postanowień może w szczególnych sytuacjach prowadzić do skutku tożsamego z nieważnością umowy, co może mieć negatywne następstwa dla konsumenta. W takim wypadku w interesie konsumenta może pozostawać utrzymanie w mocy niedozwolonego postanowienia umownego, a w konsekwencji – całej umowy.

Sąd jest zobowiązany do zbadania z urzędu, niezależnie od zarzutów konsumenta, czy warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, a także do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą. Realizacja tego obowiązku mogłaby jednak w efekcie prowadzić do pozbawienia konsumenta uprawnienia do wyrażenia świadomej i wolnej zgody na niedozwolone postanowienie, gdyby nie został w odpowiednim czasie i w odpowiedni sposób pouczony przez sąd o skutkach uznania umowy za niewiązącą (nieważną).

Stąd też wynika akcentowany w orzecznictwie obowiązek przewodniczącego, realizowany na podstawie art. 156¹ i 156² k.p.c., pouczenia konsumenta

o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych twierdzeń i dowodów, tj. w szczególności o tym, czy – w ocenie sądu – istnieje możliwość utrzymania umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul abuzywnych i jakie będą następstwa dalszego funkcjonowania stosunku prawnego o takiej treści, czy też takiej możliwości nie ma, co będzie związane przede wszystkim z koniecznością zwrotu przez strony spełnionych świadczeń (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.). Ewentualnie należy także udzielić informacji, że o konkretnym żądaniu dochodzonym w pozwie można rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej niż wskazana przez stronę (zob. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 czerwca 2022 r., II CSKP 520/21; z 15 maja 2022 r., II CSKP 792/22).

Aktywność konsumenta jest więc niezbędna dla utrzymania w mocy umowy, która w przeciwnym wypadku nie wywoływałaby skutków. Natomiast bierność konsumenta (brak zgody) powoduje w takim przypadku uznanie umowy za niewiążącą (nieważną). W sytuacji zatem, gdy powodowie nie wyrazili sprzeciwu co do uznania umowy za niewywołującą skutków (nieważną), czyli nie wyrazili następczej, świadomej i wolnej zgody na niedozwolone postanowienie, nie ma podstaw do podważenia oceny Sądu Apelacyjnego co do uznania umowy za nieważną wyłącznie z powodu ewentualnego braku pouczenia konsumentów (zob. wyrok SN z 28 października 2022 r., II CSKP 898/22). Z tych przyczyn nie może być uzasadniony sformułowany na tym tle zarzut naruszenia art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385² § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

10. W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że w przypadku umowy denominowanej kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, iż nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro w umowie kwota kredytu określona jest w CHF, ale wypłata następuje w złotych, według kursu arbitralnie ustalanego przez bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie. Tego rodzaju skutek (sankcja), w skutkach

tożsamy z nieważnością umowy, nie jest wynikiem konstytutywnego orzeczenia sądu a powstaje *ex lege* (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, oraz powołane tam orzecznictwo).

Nie jest również możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytu (tak wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48).

Sąd Najwyższy podziela stanowisko wyrażone w tych orzeczeniach i odsyła do ich uzasadnień, aby uniknąć zbędnych powtórzeń. Nieuzasadniony jest więc zarzut skargi naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13.

11. Nietrafna jest argumentacja skarżącego banku wskazująca na możliwość rozłącznego traktowania klauzuli ryzyka walutowego i „klauzuli tabelowej”. Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm przeliczeniowy są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie byłoby zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22;

z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

12. Nie jest też trafny zarzut wskazujący na możliwość ustaleniu kursu CHF na podstawie art. 358 § 2 k.c.

Po pierwsze, nie ma możliwości uzupełnienia luk w umowie spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że treść czynności prawnej jest uzupełniana przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie są przepisami o charakterze dyspozytywnym lub przepisami mającymi zastosowanie w konkretnych typach stosunków umownych, chyba że konsument wyrazi taką wolę w przypadku, gdy usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie dotkliwe skutki. Wola konsumenta, który uważa, iż stwierdzenie nieważności całej umowy nie jest dla niego niekorzystne, przeważa nad wdrożeniem systemu ochrony, takiego jak zastąpienie nieuczciwego postanowienia i utrzymanie umowy w mocy. Dyrektywa nr 93/13 sprzeciwia się, w przypadku braku wyraźnej woli samego konsumenta, utrzymaniu w mocy nieuczciwych warunków umowy, które w chwili rozstrzygnięcia sporu ocenia się jako obiektywnie korzystne dla niego.

Nie jest przy tym dopuszczalne częściowe utrzymanie nieuczciwego warunku umownego w mocy przez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze, o ile sprowadzałoby się to do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany treści umowy. Sąd nie jest zatem uprawniony do uzupełniania umowy treścią niezgodną przez strony, ustaloną z odwołaniem się do art. 358 § 2 k.c., choćby zmierzała do wyrównania ich pozycji w stosunku prawnym (zob. wyrok SN z 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, i tam powołane orzecznictwo).

Po drugie, jak wynika z jednolitego orzecznictwa Sądu Najwyższego odnoszącego się do postanowień niedozwolonych stosowanych w umowach kredytu denominowanego i indeksowanego, do takiej umowy nie może mieć zastosowania art. 358 § 2 k.c. (zob. wyroki: z 25 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP

1200/22; z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1334/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22; z 5 kwietnia 2023 r., II CSKP 1477/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22, i tam powołane orzecznictwo).

13. Nie mogą być też skuteczne zarzuty skargi kasacyjnej odwołujące się do konstytucyjnych zasad równości, proporcjonalności i pewności prawa (art. 2 i 32 Konstytucji). Przede wszystkim zarzuty te mają charakter abstrakcyjny i nie zostały w zindywidualizowany sposób odniesione do okoliczności sprawy.

Ponadto nie może być mowy o naruszeniu zasady proporcjonalności, skoro należy zaakceptować stanowisko o niemożności utrzymania w mocy umowy kredytu po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, ponieważ umowa taka nie może być wykonywana. W takim przypadku nie ma więc możliwości odwołania się do innej sankcji, co oznacza, że nie ma wyboru między skutkami prawnymi o różnym stopniu dolegliwości dla pozwanego banku. Gdyby taki wybór istniał, możliwe byłoby rozważanie, czy zastosowana w danej sprawie sankcja jest proporcjonalna, czy też należałoby zastosować sankcję mniej dolegliwą. Prawna możliwość odwołania się jedynie do upadku (nieważności) umowy wyklucza powoływanie się na zasadę proporcjonalności, której zastosowanie miałoby na celu – jak się wydaje – utrzymanie umowy w niezmienionym kształcie, skoro sąd nie ma instrumentów pozwalających na odmienne ukształtowanie treści praw i obowiązków stron (zob. wyrok SN z 18 października 2023 r., II CSKP 1722/22).

Poza tym wykonywanie umowy przez określony czas nie uzasadnia jeszcze odwoływania się do zasady pewności prawa (wywodzonej z zasady demokratycznego państwa prawnego – art. 2 Konstytucji). Sam upływ czasu nie może prowadzić do petryfikacji stosunku prawnego nawiązanego na podstawie zawartej z konsumentem umowy zawierającej niedozwolone postanowienia w rozumieniu art. 385¹ k.c. Należy przy tym pamiętać, że ochrona konsumentów też jest wartością chronioną na płaszczyźnie konstytucyjnej (art. 76 Konstytucji).

W odniesieniu do zasady równości, skarżący nie wskazał argumentów przekonujących o jej naruszeniu, a poza tym nie wyjaśnił, jakie konsekwencje miałyby płynąć dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyby przyjąć, że zaskarżony wyrok tę zasadę narusza. Ponieważ rozstrzygnięcie w sprawie dotyczy indywidualnych, a nie

zbiorowych interesów konsumentów, nie jest możliwe naruszenie zasady równości w relacji do innych konsumentów. Natomiast oczywiste jest, że sytuacja prawna pozwanego banku (przedsiębiorcy) nie jest tożsama z sytuacją prawną powodów (konsumentów). Stąd też odwoływanie się na tle art. 385¹ k.c. i dyrektywy 93/13 do zasady równości na tej płaszczyźnie jest z gruntu chybione, skoro w tych regulacjach sfera praw i obowiązków przedsiębiorcy i konsumenta jest potraktowana asymetrycznie (zob. też wyrok SN z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

14. Z tych względów Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i zgodnie z art. 98 § 1, 1¹ i 3 oraz § 10 ust. 4 pkt 3 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie obciążył skarżącego kosztami postępowania kasacyjnego.

Beata Janiszewska

Jacek Grela

Marcin Łochowski

(D.Z.)

[ms]